

Vraag & Aanbod

Aangeboden: PSG nrs. 4, 104, 118 en 144.

Gevraagd: PSG nr. 9.

Arie ten Wolde, Witte Klaverlaan 45, 1562 AL Krommenie, tel.: 075-212277.

Aangeboden: Eitjes en jongen van PSG nrs. 84 en 145.

Gevraagd: PSG nr. 84.

Anton van Woerkom, Atalantaberm 23, 3994 WB Houten, tel.: 03403-79758.

Aangeboden: PSG nrs. 1 en 2.

Weet een adres voor *Quercus ilex* (steeneik, wintergroen). f 25,—.

Gevraagd: PSG nrs. 69, 85, 99, 112 en 116.

Johan Ezeman, Geraniumstraat 59, 1413 ST Aalsmeer, tel.: 02977-25420.

Aangeboden: PSG nrs. 52, 103, 104 en 144.

Gevraagd: PSG nrs. 31, 44, 82 en 134.

Johan van Gorkom, Stadhouderslaan 32, 1213 AH Hilversum, 035-217719.

Aangeboden: PSG nrs. 2, 9, 61 en 84.

Leen van Doorn, Bizetstraat 23, 2625 AV Delft, tel.: 015-561141.

Gevraagd: voor werkproject op Stedelijk Lyceum te Borgerhout

PSG nrs. 18, 19, 82, 101, 102, 105, 108, 111, 118.

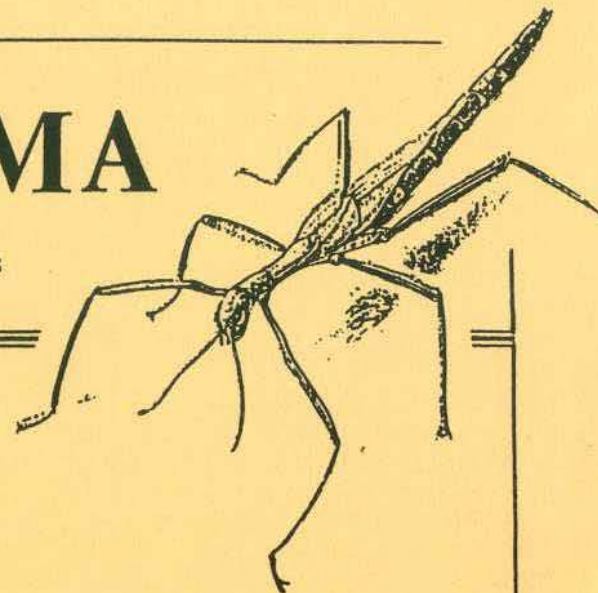
Marc Gommé, J. v.v Wouwerstraat 105, 2660 Hoboken, België, tel./fax: +32/3/830.12.29.

Gevraagd: Dringend PSG nr. 89 in ruil voor nieuwe soorten (Kalimantan).

Johan van Gorkom, Stadhouderslaan 32, 1213 AH Hilversum, 035-217719.

PHASMA

Kwartaalblad
voor phasmidenliefhebbers
ISSN: 1381-3420

Jaargang 5
nummer 18 - juni 1995

Redactie-adres Phasma :

Stadhouderslaan 32, 1213 AH Hilversum

tel.: 035-6217719

PHASMA

kwartaalblad voor phasmidenliefhebbers

Jaargang 5, nummer 18, juni 1995.

ISSN 1381-3420

INHOUD

PSG No. 31: <i>Creoxylus spinosus</i>	Alan Gange	1
Gratis	Wim Potvin	6
Verstuift <i>Aretaon</i> ook zuur?	Wim Potvin	7
Rebus	Wim Potvin	8
PSG No. 145: <i>Menexenus laetus</i>	Johan van Gorkom	9
Aanvullende informatie PSG nrs. 153-160	Johan van Gorkom	11
Wandelende bladeren	Redactioneel	14
Soortbeschrijvingen in Phasma	Redactioneel	15
Wat de boer niet kent ...	Johan van Gorkom	16
Literatuur	Anton van Woerkom	17
Problemen en vragen	Marc Gommé	18
Aankondiging 16de meeting op 3 september 1995		20
Verslag 15de meeting van 23 april 1995	Kim D'Hulster	22
Vreemde ervaring met PSG nr. 144	Arie ten Wolde	24
Aanvulling ledenlijst van 17 maart 1995		omslag
Advertenties 'Vraag & Aanbod'		omslag
Bijlagen: Bijgewerkte PSG soortenlijst / Kweeklijst 1995		

Vaste medewerkers:

Johan van Gorkom

Anton van Woerkom

Vertegenwoordiger voor België:

Kim D'Hulster

De inhoud van de artikelen is voor de verantwoording van de auteurs. De artikelen zijn vrij voor overname, mits de volledige bron wordt vermeld.

Tips voor auteurs: Wij verzoeken u uw artikelen voor Phasma zo mogelijk als tekstfile op diskette of als afdruk op papier aan de redactie te sturen. De documenten bij voorkeur opmaken in WordPerfect of in ASCII, op een MS-Dos diskette DD of HD.

Copy voor het volgende nummer: inzenden vóór 15 augustus 1995.

Opmaak en realisatie: Drukwerk Bemiddelings Bureau en Uitgeverij ATALANTA, Atalantaberm 23, 3994 WB Houten, tel. 03403-79758.

Soortbeschrijving: gedoornde tak

PSG No. 31: *CREOXYLUS SPINOSUS*

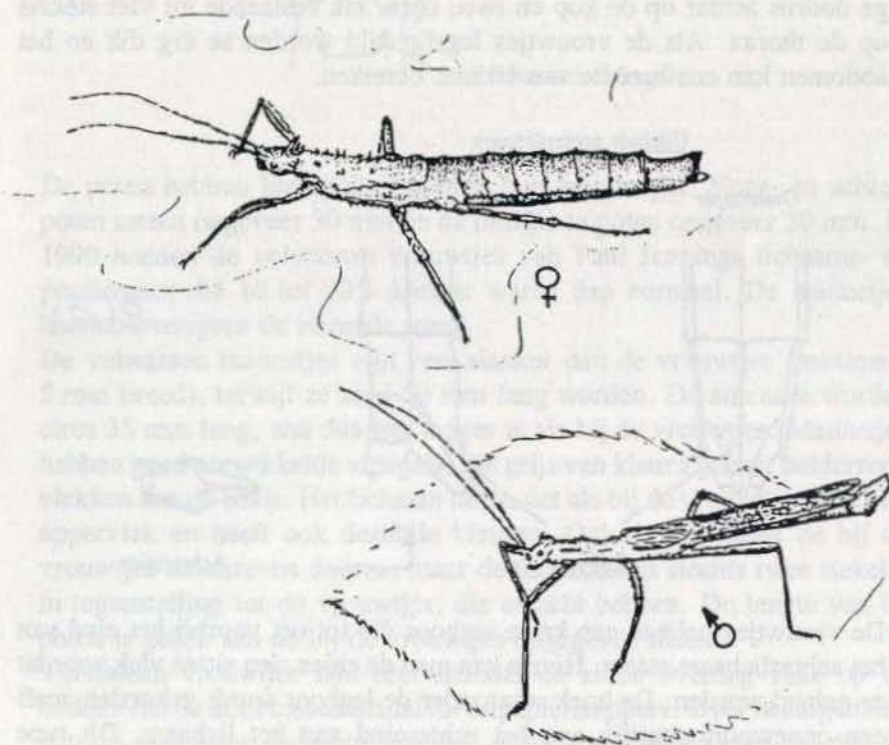
Door: Alan Gange.

Tekeningen: Frank Deschandol en Paul Jennings.

Vertaling: Anton van Woerkom.

Classificatie: Oorspronkelijk beschreven als *Mantis spinosa* Fabricius, 1775. Een synoniem hiervan is *Phasma corniceps* Gray, 1835.

Verspreidingsgebied: In het Caraïbisch gebied op Trinidad en op het vaste land van Zuid-Amerika in Guyana en Colombia (Porto Cabello).

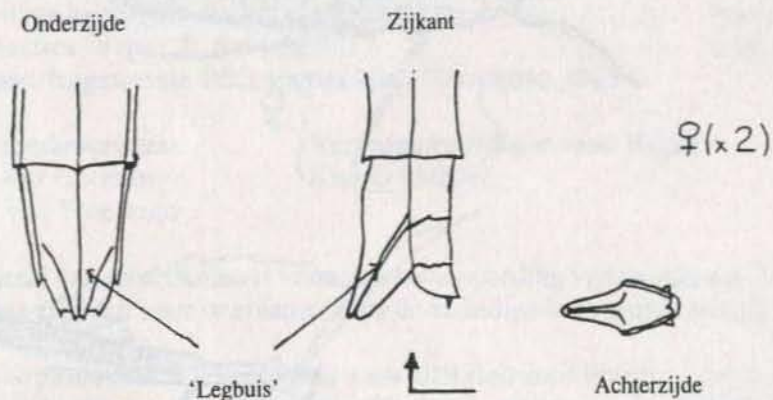

Kultuurgeschiedenis: De originele exemplaren werden gevangen in april 1980 op een verzamelreis naar Trinidad (waarschijnlijk van het Asa Wright Nature Centre, 11 km noordelijk van Arima).

Volwassen dieren: Bij deze soort zijn de mannetjes en vrouwtjes verschillend: de mannetjes hebben namelijk vleugels en zijn kleiner dan de vrouwtjes. De volwassen exemplaren van beide geslachten lijken qua uiterlijk sterk op dode takjes, vandaar hun Engelse naam 'log insect' of 'Trinidad log insect'.

Volwassen vrouwtjes worden qua lichaamslengte ongeveer 70 mm lang, terwijl hun antennes zo'n 30 mm lang zijn. Ze variëren in kleur van licht- tot donkergroen en zelfs tot bruin. De kleur schijnt mede afhankelijk te zijn van de condities waaronder ze gehouden worden. Het lichaam heeft over het hele oppervlak een ruw uiterlijk en er staan twee grote bladachtige doorns achter op de kop en twee rijen, elk bestaande uit vier stekels op de thorax. Als de vrouwtjes legrijp zijn worden ze erg dik en het abdomen kan een breedte van 10 mm bereiken.

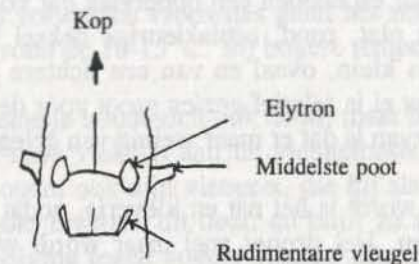
Uiteinde achterlichaam

De vrouwtjes hebben een korte legboor die tot net voorbij het eind van het achterlichaam steekt. Hierin kan men de eitjes zien zitten vlak voordat ze gelegd worden. De hoek waaronder de legboor wordt gehouden geeft een ongewoon uiterlijk aan het achtereind van het lichaam. Dit type

legboor is nog niet bij andere soorten waargenomen. Het vrouwtje heeft ook rudimentaire vleugels die uit niet meer dan een rand in de huid bestaan. De elytra lijken op kleine knoppen (ongeveer zoals bij *Extatosoma tiaratum*) en zijn ovaal: 2 mm lang en 1 mm breed. Ze bedekken de rudimentaire vleugels niet, zoals bij andere soorten met dit type rudimentaire vleugels wel gebruikelijk is (zie bijgaande tekeningen van Paul Jennings).

Rugzijde thorax

De poten hebben kleine doorns over hun hele lengte. Voor- en achterpoten meten ongeveer 30 mm en de middelste poten ongeveer 20 mm. In 1990 hadden de volwassen vrouwtjes van Paul Jennings lichaams- en pootlengtes die 10 tot 20% kleiner waren dan normaal. De mannetjes hadden overigens de normale maat.

De volwassen mannetjes zijn veel slanker dan de vrouwtjes (maximaal 5 mm breed), terwijl ze zo'n 50 mm lang worden. De antennes worden circa 35 mm lang, wat dus iets langer is als bij de vrouwtjes. Mannetjes hebben goed ontwikkelde vleugels, die grijs van kleur zijn met helderrode vlekken aan de basis. Het lichaam heeft, net als bij de vrouwtjes, een ruw oppervlak en heeft ook dezelfde kleuren. Ook de kop heeft de bij de vrouwtjes beschreven doorns, maar de thorax heeft slechts twee stekels, in tegenstelling tot de vrouwtjes, die er acht hebben. De lengte van de poten is gelijk aan de bij de vrouwtjes opgegeven maten.

Volwassen vrouwtjes zijn zeer inactief en zitten overdag vaak op de bodem van de kooi tussen bladafval of papiersnippers. Over het algemeen zijn de mannetjes eveneens inactief, maar deze kunnen onverwachts de

vleugels uitslaan en gaan vliegen en bij hoge temperaturen zelfs langer in de lucht blijven.

In Trinidad zijn de dieren volwassen in mei en juni, terwijl ze in gevangenschap 4-6 maanden of langer kunnen blijven leven, mits ze koel gehouden worden. De mannetjes zijn het eerst geslachtsrijp en leven veel korter dan de vrouwtjes.

De eieren: De eieren zijn klein en zien er uit als enigszins verwrongen eieren van circa 2,5 mm lang, 2 mm breed en 1,5 mm dik. Ze zijn lichtbruin van kleur en hebben een oppervlak dat vol zit met putjes. Het operculum is een plat, rond, sepiakleurige deksel bovenop het ei. De micropilar plaat is klein, ovaal en van een lichtere bruine kleur dan de rest van het ei. Het ei is relatief gezien groot voor de maat van het insect en het gevolg daarvan is dat er maar weinig van gelegd worden (ongeveer twee per nacht).

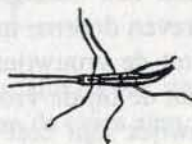
Als het ei gelegd wordt is het nat en kleverig, zodat het aan de voedselplant blijft plakken. Het droogt snel maar wordt weer kleverig als het natgemaakt wordt. Ze kunnen een ei per ongeluk wel eens laten vallen, maar het schijnt dat ze er de voorkeur aan geven om het te leggen op een zacht, onregelmatig oppervlak: turf is favoriet. Bert Charman merkte dat een stuk tapijt een ideaal oppervlak heeft en beter is dan aarde of zilverzand. De eieren worden allemaal met het operculum naar boven gelegd met het onderste eenvierde gedeelte in het substraat.

Als de eieren tamelijk vochtig worden gehouden bij ongeveer 24°C dan komen ze in 2 à 3 maanden uit. Deze tijd kan met maximaal een maand verkort worden als ze bij zo'n 29°C worden bewaard.

Ei

Nymf

De nymfen: De pas uitgekomen nymfen zijn licht grijsbruin van kleur met op de poten gele en bruine banden. Men moet ze niet met teveel bij elkaar houden. Ook te nat of te droog verdragen ze niet goed. Als ze opgroeien vertonen ze hetzelfde kleurenschaal als genoemd bij de volwassen dieren. Ze kunnen binnen acht maanden volwassen zijn.

Verdediging: Deze is zowel actief als passief. In alle stadia zijn de nymfen buitengewoon inactief en houden zich dood als ze aangeraakt worden. Ze verstoppelen zich overdag en beginnen eerst 's nachts te bewegen. Voor de volwassen vrouwtjes geldt het zelfde, vooral bij lage temperaturen van rond de 10-15°C. Bij hogere temperaturen gaan ze iets meer reageren.

Het volwassen mannetje houdt zich ook dood, maar hij probeert door het laten zien van de rode vlekken aan de vleugelbasis een schrik-effect te veroorzaken. Hij opent ook zijn vleugels, die hij als zeilen uitzet, zoals ook *Ctenomorphodes briareus* dit doet, en blijft zo zitten of gaat lopen. Dit zou een verdediging tegen vogels kunnen zijn. Michael Lazenby en Frances Holloway melden ook dat het mannetje stekende bewegingen met zijn staart maakt, wat een mogelijke verdediging is tegen kleinere predatoren of parasieten.

Voedselplanten: Braam is de beste en meest betrouwbare voedselplant. De insecten zullen ook klimop accepteren, maar dan (volgens Bert Charman) alleen de hoge lansvormige bladeren om de bessen en niet de vijflobbige soort. Ze eten ook eik, meidoorn, framboos, roos en skimmia. Paul Brock schrijft in PSG Newsletter 17 (pagina 4) dat ze in het wild voorkomen op verschillende soorten planten, maar meestal op een kruidachtige plant, die op een polygonum-soort lijkt en in de wegbermen groeit in het noordelijk berggebied van Trinidad. Maar ze zitten ook op klimop en vuurdoorn.

Verzorging: Dit is een gemakkelijk te houden soort. Ze zijn zeer sterk en zullen grote verschillen in temperatuur en luchtvochtigheid tolereren. Ik denk dat de meeste culturen in gevangenschap niet zo warm of vochtig worden gehouden als in hun natuurlijke omgeving, maar een temperatuur van 21-24°C met een lichte dagelijkse nevel-besproeiing en een goede

ventilatie lijken optimale omstandigheden te geven. Het is een interessante soort om te houden, ondanks zijn inactiviteit, die geen groot insectarium verlangt om een cultuur in stand te kunnen houden.

Gratis

door: Wim Potvin

Waarschijnlijk leest U, beste takkenliefhebber, dit artikel uit nieuwsgierigheid naar wat er met deze titel bedoeld wordt, en of er iets mee te verkrijgen valt. Ik heb de indruk dat dit ook zo gaat op de Pasma-meetings. Volgens de aanwezigheidslijsten zijn er verscheidene leden die reeds meerdere samenkomsten hebben bijgewoond, en vooral het zo begeerde agendapunt van ruilen en *wegschenken* van levend surplus.

Toen ikzelf in 1991 mijn éérste Pasma-meeting bijwoonde, kreeg ik — als beginner — ook surplus. Het volgende seizoen kon ik toen fier zélf mijn surplus presenteren tot vreugde van nieuwe beginners.

Met mijn ervaring nù, weet ik dat op de meetings veelal soorten worden uitgedeeld die goed kweken en waarvan men vlug een surplus heeft. (Sommige takken vermenigvuldigen zich buitengewoon snel, als men niet aan geboortebeperving doet).

Tot mijn grote verwondering stel ik vast dat te veel (niet-beginnende) leden met lege handen naar de samenkomsten komen. En daar heb ik mijn bedenkingen bij ! Ik weet wel dat een kweek kan mislukken maar meestal bekomt en kweekt men meerdere soorten.

Zelfs met een gemakkelijke soort (*Carausius*, *Sipyloidea*...) maakt men een beginner altijd blij.

Of laat men 's winters alles uitsterven, omwille van het voedselprobleem, en herbegint men in de lente?

.... het is tóch GRATIS ?????!!!!

Verstuift Aretaon ook zuur?

door: Wim Potvin

Eerder had ik al een artikeltje geschreven over een merkwaardig voorval bij een volwassen vrouwtje van *Haaniella dehaani*. Ze verdedigde zich namelijk door, net zoals *Anisomorpha*- en *Pseudophasma*-soorten, een vloeistof van achter de kop te verstuiven. Bij het vrouwtje van *Haaniella dehaani* was dit echter niet prikkelend in neus en ogen en had het niet diezelfde melkwitte kleur als bij de echte zuursputters.

Nu heb ik een paar weken geleden net hetzelfde ontdekt bij *Aretaon asperimus*. Terwijl ik de kooi schoonmaak, moet ik uiteraard een aantal dieren van de takken afnemen en elders neerzetten. Eerst merkte ik het toevallig op bij een vrouwtje dat blijkbaar erg geïrriteerd was over haar verplaatsing. Ze verstuipte eveneens een waterachtig wolkje naar achteren, ongeveer in een hoek van 30° met de thorax (het borststuk). Het verraste me, en ik probeerde het nog eens te kunnen zien. En ja hoor, toen ik er op lette, verstuipte elk volwassen individu, dus ook mannetjes, diezelfde "waterdamp" toen ze panisch reageerden op een hevige verstoring.

Het was echter alleen goed zichtbaar met een lamp erachter (een beetje zoals het rondzwevend stof in de lichtbundel van een diaprojector, dat zie je ook alleen in de lichtstralen). Zonder een lamp op de achtergrond (die in de kooi hangt om ze te verlichten) was het nauwelijks zichtbaar, zelfs wanneer je je er goed op concentreert. Het moet beslist hierdoor zijn dat dit fenomeen niet eerder werd gemeld. Bij het vrouwtje van *Haaniella dehaani* zag ik het ook enkel voor een lamp.

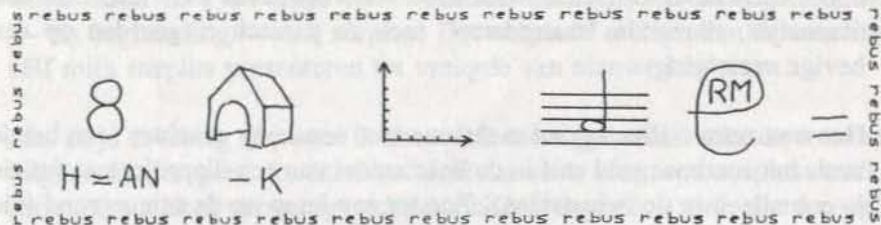
In een newsletter van "The Phasmid Study Group" (PSG), van maart 1995, schreef Mr. Oliver Zompro een artikeltje over een gelijkaardige waarneming bij een nimf van *Aretaon asperimus*. Ook hij ondervond geen irritatie door de verstoven vloeistof, wat wel het geval is bij de echte zuursputtende takkensoorten.

Toch weten we niet wat de eventuele gevolgen zouden zijn wanneer de vloeistof van *Aretaon asperrimus* of *Haaniella dehaani* in de ogen terecht zou komen. Wanneer het totaal onschadelijk is, is het eigenlijk een nutteloze verdediging. Het ruikt niet, brandt niet op de huid (je voelt het zelfs niet met je vinger vlakbij) en eigenlijk is het nagenoeg onzichtbaar. Met de gedachte dat niets in de natuur zinloos is, vermoed ik dat het toch iets moet uithalen als verdediging tegen een belager. Het goedje zal waarschijnlijk toch slecht smaken of prikkelen in de ogen. Heeft iemand daar al iets van ondervonden? Laat het ons dan zeker weten! Ook gelijkaardige waarnemingen bij andere soorten zijn zeker een artikelje waard.

Rebus

-door Potvin-

Oplossing rebus Phasma 17:
PSG 15 *Ctenomorphodes briareus*

Soortbeschrijving: briljante tak

PSG No. 145: *MENEXENUS LAETUS* (W.F. Kirby, 1904)

Onderfamilie: Lonchodinae.

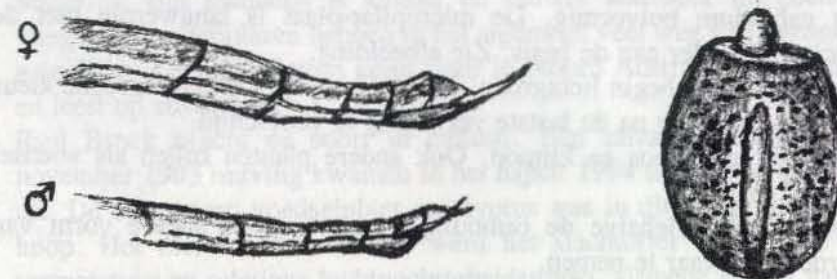
Tekst en foto: Johan van Gorkom.

Kultuurgeschiedenis: Deze dieren komen voor in Viëtnam (Matton gebergte?). Vanuit Viëtnam naar de Tsjechische republiek gebracht door Oldrich Buzga (insektenhandelaar) en aangeboden op een Belgische beurs in 1992.

Beschrijving imago's:

	Vrouw / Man
Gemiddelde Lengte	100 mm / 87 mm
Maximale breedte	10 mm / 4 mm
Voorpoten	70 mm / 65 mm
Middenpoten	60 mm / 65 mm
Achterpoten	63 mm / 65 mm
Antennes	75 mm / 85 mm

De kleur van het vrouwtje is heldergroen aan de bovenzijde en donkergroen aan de onderkant. De achterlijfssegmenten hebben aan de bovenkant in het midden een zwarte punt. Aan de zijkanten van het borststuk loopt een witte lijn. De poten (dij en scheen) zijn donkergroen. De voet is wit.

Abdominale segmenten

Foto 1: Volwassen paartje.

Het mannetje is wat kleur betreft niet anders dan het vrouwtje. Opvallend zijn de 6 kleine zwarte doorns aan de bovenzijde van het borststuk. Een witte streep loopt langs de zijkanten van het borststuk en achterlijf.

Eieren: De kleur is beige met een onregelmatig bruingspikkeld oppervlak. De maten zijn in mm. 3,5x3x2 mm. Het operculum is vlak en het capitulum bolvormig. De micropilar-plaat is langwerpig met de micro-pijl onder aan de basis. Zie afbeelding.

Nimfen: In het begin lichtgroen, later grijsbruin. De heldergroene kleur komt meestal pas na de laatste vervelling te voorschijn.

Voer: Braam, roos en klimop. Ook andere planten zullen als voedsel geschikt zijn.

Verdediging: Behalve de camouflage valt er geen andere vorm van verdedigen waar te nemen.

Kweek: Hierbij hebben zich geen problemen voorgedaan.

Aanvullende informatie bij de nummers 153 t/m 160 van de P.S.G. soortenlijst

door: Johan van Gorkom

PSG No. 153: *Baculum* sp.

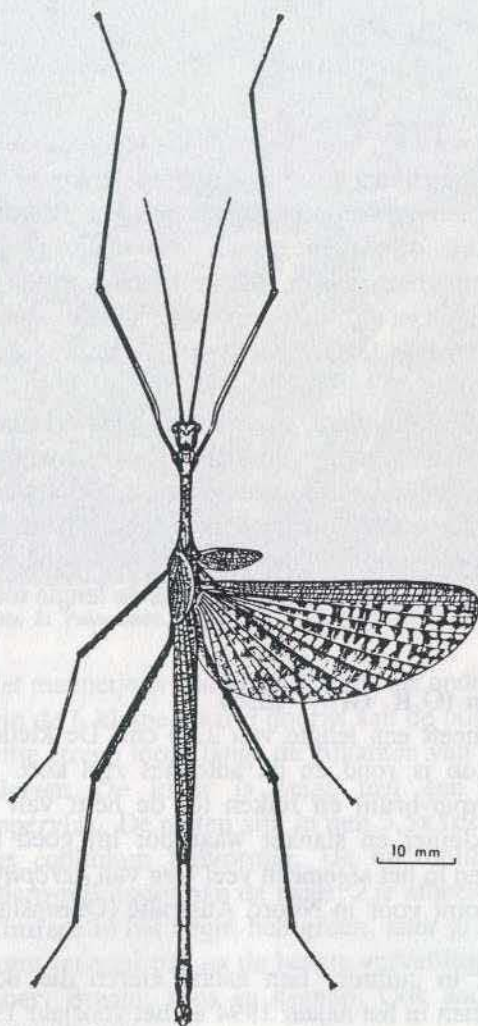
Baculum sp. komt voor in het noorden van Thailand. De vindplaats is de omgeving van Chang Mai. Enige jaren geleden zijn door tussenkomst van een handelaar exemplaren en eieren geïmporteerd naar Europa. Hierdoor zijn details betreffende aantal, datum en namen waarschijnlijk niet bekend. Ulrich Ziegler uit Berlijn bezorgde in 1992 een aantal nimfen die probleemloos volwassen werden. Het volwassen vrouwtje heeft een lengte van 12 cm (kop + lijf). De totale lengte met gestrekte voorpoten is 19 cm.

De vorm heeft veel weg van *Baculum thaili*, maar dan zonder hoorns op de kop. Het volwassen exemplaar is mooi van kleur. De bovenzijde is lichtgroen terwijl de zijkanten en onderzijde geelgroen zijn. Het slanke mannetje is lichtbruin, maar van de middelste en achterpoten is het eerste deel (femur) donkergroen. De lengte van het volwassen mannetje is 8,5 cm. Als de opvallend lange voorpoten gestrekt zijn is de lengte totaal 17 cm.

PSG nr. 154 *Acrophylla titan* (G.R. Gray, 1835)

'The Great Brown Pasma' heeft een lengte van 22,5 cm. De kleur is donkerbruin met grijs, de kop is rond en de antennes zijn kort. De vleugels zijn gemarmerd purper-bruin en reiken tot de helft van het achterlijf. Het mannetje is kleiner en slanker waardoor hij goed kan vliegen. De exemplaren hebben in het algemeen veel weg van *Acrophylla wuelfingi*. *Acrophylla titan* komt voor in Noord Australië (Queensland) en leeft op eucalyptus.

Paul Brock bracht de soort in cultuur. Een aantal eieren die ik in november 1993 ontving kwamen in het najaar 1994 en het voorjaar 1995 uit. De opgegeven voedselplant eucalyptus was in dit jaargetijde niet te koop. Het eerste aantal nimfen werd het slachtoffer van een te lage temperatuur en relatieve luchtvochtigheidsgraad, alsmede gebrek aan het juiste voer.

Ctenomorphodes tessulata, ♂

ei *Ctenomorphodes tessulata*

ei *Acrophylla titan*

Het tweede aantal eieren, uitgekomen in het prille voorjaar gaf geen problemen. De temperatuur lag nu hoger (25-28°C) met een afkoeling 's nachts van 7°. Ook de relatieve luchtvochtigheid werd verhoogd. Het bleek dat de eucalyptus weer verkrijgbaar was en werd als voedselplant aangeschaft. De nimfen hadden in korte tijd het niet al te grote struikje kaalgevreten. Intussen ontdekte ik dat ook braam als voedsel werd geaccepteerd. De eucalyptus staat nu in de tuin als aandenken. Zie tekening ei.

PSG nr. 155 *Ctenomorphodes tessulata* (Gray)

Van deze tak is mij niet veel bekend. Hij komt evenals *Acrophylla titan* voor in Noord Australië en voedt zich met de bladeren van de eucalyptus. Zie tekening ei + mannetje.

PSG nr. 156 *Bacillus atticus* K. Brunner, 1882

De *Bacillus*-soorten bewonen veelal de gebieden rond de Middellandse Zee. De vindplaatsen van *Bacillus atticus* zijn volgens Paul Brock Griekenland, Italië en (voormalig) Joegoslavië. Tot dusverre zijn alleen vrouwelijke exemplaren gevonden.

PSG nr. 157 *Baculum* sp.?

Het thuisland is Viëtnam, ten zuiden van Hanoi in het Red River-gebied van de provincie Ninh Binh.

Het vrouwtje is groen en 19 cm lang, het mannetje is bruinachtig en meet 15 cm.

PSG nr. 158 *Baculum* sp.?

Het thuisland is Viëtnam, ten zuiden van Hanoi in het Red River-gebied van de provincie Ninh Binh.

Het vrouwtje is grijsbruin en heeft twee horens op de kop. De lengte is 14 cm. De man heeft een bruinachtige kleur.

PSG nr. 159 *Baculum* sp.?

Het thuisland is Viëtnam, ten zuiden van Hanoi in het Red River-gebied van de provincie Ninh Binh.

Het vrouwelijke exemplaar is rood-bruin en 14 cm lang. Ook bij dit

vrouwtje is de kop uitgerust met twee horens. Het mannelijk exemplaar is evenals de twee voorgaande Viëtnam-soorten bruinachtig van kleur. De drie soorten uit Viëtnam zijn in cultuur gebracht door Peter Heusi en ze zijn volgens hem gemakkelijk te kweken.

PSG nr. 160 *Trachythorax maculicollis* (J.O. Westwood, 1859)

Volgens de spaarzame gegevens komt de soort voor in Thailand. Zowel het mannetje als het vrouwtje zijn gevleugeld. De lengte is 4,5 cm resp. 6,5 cm. De kleur is donkerbruin met een smalle oranje band achter de kop. De antennes zijn lang in verhouding. Het vrouwtje legt de eieren niet stuk voor stuk maar in aantallen tesamen gekleefd. Waarschijnlijk is deze aardige soort vanuit Duitsland verspreid en recent genoteerd als aanvulling op de soortenlijst. De exemplaren hebben iets weg van PSG nr. 143 daar zij eveneens een goed vliegvermogen hebben en ook de lengte overeenkomt. Een ander voedsel als de vuurdoorn is nog niet gevonden.

WANDELENDE BLADEREN

In verband met de steeds aanwezige behoefte aan informatie over de verzorging en kweek van wandelende bladeren, terwijl slechts een enkeling succesvol is in het houden van deze insecten, wil de redactie proberen van het volgende nummer een themanummer te maken over dit onderwerp. Wij roepen dus alle leden op hun ervaringen met wandelende bladeren op papier te zetten (lieft op diskette of getypt).

Bovendien doen wij een oproep goede dia's (of eventueel kleurenfoto's) op te sturen, die dan ook in dat nummer kunnen worden afgedrukt. Ingezonden materiaal wordt uiteraard na gebruik geretourneerd.

De sluitingsdatum voor het insturen van copy voor het volgende nummer is 15 augustus 1995.

Soortbeschrijvingen in verschenen Phasma-jaargangen

<u>PSG-nr.</u>	<u>Naam</u>	<u>Phasma nr.: pag.</u>
104	Rode microvleugel	1: 6-7
10	Javaans wandelend blad	2: 2-7
--	Zuideuropese soorten	2: 12-13
115	Microvleugel	2: 15-16
105	Doorntak	3: 12-13
103	Vliegende thai	4: 4-5
9	Flappentak	5: 9
4	Rozevleugeltak	5: 14-15
137	Lombokker	5: 20
18	Groene bladtak	6: 1-4
10	Javaans wandelend blad	8: 9-10
90	Gorkoms tak	8: 14-15
140	Geoorde tak	8: 23
1	Indische tak, deel 1	9: 5-8, 14-15
2	Mosgroene tak	9: 21-23
1	Indische tak, deel 2	10: 2-6
143	Gevleugeld groentje	10: 12-13
123	Spaanse tak	10: 14-15
1	Indische tak, deel 3	11: 1-5
111	Lichte grondtak	11: 6-7
1	Indische tak, deel 4	12: 1-4
--	Zuideuropese soorten	12: 5-8
123	Spaanse tak	12: 9-13
82	Groene glanstak	12: 12, 17
99	Kruidje-roer-mij-niet	13: 6-10
1	Indische tak, deel 5	13: 17-19
1	Indische tak, deel 5 (slot)	14: 1-3
22	Gehoornde tak	14: 16-18
--	Libethra sp., Ecuador	15: 6-10
32	Driehoektak	15: 1-5
84	Rode varentak	16: 1-3 *)
--	Haaniella's	16: 11-15 *)

82	Groene glanstak	17: 1-5	*)
23+44	Zwarte + bruine grondtak	17: 12-17	*)

*) = met kleurenfoto('s).

Jaargang 1	nrs. 1-4	
Jaargang 2	nrs. 5-8	
Jaargang 3	nrs. 9-12	
Jaargang 4	nrs. 13-16	*)
Jaargang 5	nrs. 17-20	*)

Alle jaargangen zijn nog compleet voorradig op de radactie bij Johan van Gorkom ad. f 20,- (inclusief verzendkosten).

Let op: van de jaargangen waarin kleurenfoto's staan zijn maar een beperkt aantal sets aanwezig.

telefoon: 035-6217719

Wat de boer niet kent ...

door: Johan van Gorkom

Ban Namtok, je moet een beetje verdwalen om het te vinden. Zoals iedere dag en overal in Thailand was het marktdag. Gehurkt achter twee uit riet gevlochten schalen bood een koopman zijn waar aan. De niet geheel reukloze inhoud van de ene schaal bevatte gedroogde, 10 cm grote reuzenwaterschorpioenen (*Belostomatidae*). De andere schaal was op het eerste gezicht gevuld met bruine peultjes. Goed oplettend zag ik tot mijn verbazing dat het gedroogde wandelende takken waren. Een niet alledaagse aanbieder, maar, dacht ik, wat de boer niet kent, eet hij niet.

Literatuur

door: Anton van Woerkom

Keeping and breeding butterflies and other exotica, door John L.S. Stone, 1992. ISBN 0-7137-2293-2. Blandford, London, U.K. Pp. 1-192 + 16 pagina's kleurenfoto's. Formaat 21,5 x 14 cm.

Besteladres: Blandford, Villiers House, 41/47 Strand, London, WC2N 5JE, Engeland.

Omdat de interesse in het houden van insecten steeds toeneemt, verschijnen er ook steeds meer boeken over dit onderwerp. Vorig jaar had ik geluk dat ik bij De Slegte tegen zo'n boek aanliep. Er stonden bij de tweede hands boeken drie nieuwe exemplaren van dit fraai uitgevoerde boek.

De auteur, John Stone, is geen onbekende. Hij was begin zeventiger jaren een van de initiatiefnemers van de eerste tentoonstelling van vrij vliegende vlinders ter wereld. U zult begrijpen dat het grootste deel van dit boek dan ook aan vlinders geweid is. Van maar liefst zo'n 80 soorten wordt informatie gegeven over de verspreiding, voedselplanten, parthenogenese, voortplanting en gedrag. 24 Kleurenfoto's completeren de eerste twee hoofdstukken, die geheel over vlinders gaan.

In het derde hoofdstuk wordt zeer gedetailleerd (30 pagina's) ingegaan op het verzorgen en kweken van vlinders in gevangenschap. Hoofdstuk 4 (45 pagina's) brengt ons dan eindelijk de 'other exotica'. Achtereenvolgens worden behandeld:

- bidsprinkhanen (5 pagina's);
- schorpioenen (4 pagina's);
- wandelende takken (8 pagina's: *Extatosoma tiaratum*, *Acrophylla wuelfingi*, *Heteropteryx dilatata*);
- wandelende bladeren (4 pagina's: *Phyllium crucifolium*, hoewel hier waarschijnlijk *Phyllium bioculatum* bedoeld wordt);
- bidsprinkhanen (3 pagina's);
- grote spinnen (9 pagina's);
- mieren (12 pagina's).

Bovendien zijn er nog 11 kleurenfoto's van deze dieren te vinden in het

midden van het boek.

Van de beschreven wandelende takken en wandelende bladeren wordt er een beschrijving van hun uiterlijk en gedrag gegeven en toch wel erg beperkte informatie over de kweek. Soms staan er zelfs heel storende fouten in, zoals b.v. dat *Eurycantha calcarata* op dezelfde manier gehouden wordt als *Extatosoma tiaratum*, zonder zelfs maar te noemen dat volwassen *Eurycantha* een bakje vochtige turfmolm of zand nodig hebben om hun eieren in te kunnen leggen.

Het is duidelijk dat de auteur zeer kundig is in het kweken van vlinders en de mieren van de onderfamilie *Myrmicinae*. Dit zijn mieren die bladeren stuk bijten en deze gebruiken om een schimmeltuintje aan te leggen. Ze eten namelijk uitsluitend deze schimmel, die ook weer uitsluitend voorkomt in de nesten van deze mieren. Het boek heeft voor u dan ook de grootste waarde als u dezelfde interesses heeft als de auteur.

Problemen en vragen

door: Marc Gommé

Allereerst laat ik graag weten dat mijn eerste contact op 23 april met jullie groep Phasma-liefhebbers een boeiende ontdekking was. Het verhaal dat ik daarna als leraar in de school vertelde werd enthousiast ontvangen.

Als leraar wens ik een klein werkproject rond deze insecten op te richten. Hierbij is het de bedoeling tegen maart 1996 verscheidene soorten in de school te hebben waarbij dagelijkse verzorging, kweek en nazorg door een groep leerlingen wordt gecontroleerd. Daar de gratis cadeautjes van 23 april op de ontmoetingsdag jongstleden alles in een versnelling brachten, krijg ik nu van mijn 'wetenschappertjes in spe' zeer prangende vragen.

De belangrijkste problemen en vragen waarmee ze komen:

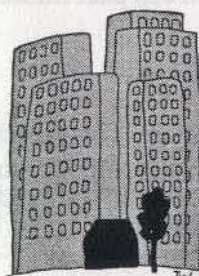
- waar vind je interessante lectuur over kweek en nazorg? Het dient nederlandstalige lectuur te zijn daar de leerlingen uit het werkgroepje slechts een gemiddelde leeftijd hebben van 14 jaar.

- sommige insecten (PSG 111, 23) komen moeilijk uit hun vervelling, enkele blijven halfweg steken en sterven.
- wat geef je jonge nimfen het best te eten?
- verwijder je eieren of laat je ze het best liggen?
- moeten eieren droog maar in een vochtige atmosfeer liggen of ... moeten zij in een vochtige zand- of turfbodem liggen om uit te komen?
- hoe verwarm je een kweekbakje met eieren? (lampen bovenaan, verwarming in de bodem, uitbroeden in een droog zandbed boven een waterbad zoals soms beschreven staat voor reptieleneieren???)

Graag zouden wij gebruik maken van de rubriek Vraag & Aanbod in Phasma: wij zijn verder op zoek naar eitjes of jonge dieren van PSG nrs. 18, 19, 82, 101, 102, 105, 108, 111 en 118. De gemaakte onkosten voor het vervoer worden natuurlijk terugbetaald. Berichtjes worden met enthousiasme begroet op volgend adres: Marc Gommé, J. v.d. Wouwerstraat 105, 2660 Hoboken, België, tel./fax +32/3/830.12.29.

Stedelijk Lyceum
BORGERHOUT

een kleine school
is een gelukkige school

Gen. De Wetstraat 16
Tel. 03/235.64.93

Dank je voor de wandelende
takken, die men gratis
besorgde aan onze school.

Wouter
Nico
Wouter
Karel
Lijla
NORDIN
FATIMA
Hakim
Paulien
Karin
Steve
Jomal
Tim
Jessy
Elmira
Tom
Karin
Chris

De 16de bijeenkomst van Phasmidenliefhebbers

Deze keer vindt de Meeting plaats op 3 september 1995 in het Milieu Educatief Centrum in Maarssenbroek. U bent van harte welkom vanaf 12.30 uur tot circa 17.00 uur. Met bijgaande plattegrond en routebeschrijving zult u het gebouwtje gemakkelijk kunnen vinden.

Degenen die eieren of takken meebrengen om uit te delen of te ruilen worden verzocht deze aan het begin van de Meeting af te geven / aan te melden bij Kim, daar hij zorgt voor een goed verloop van de uitdeling.

Routebeschrijving naar Milieu Educatief Centrum Wijkpark Reigerskamp (naast kinderboerderij Otterspoor), Maarssenbroek.

Per auto via de A-27 (vanuit Hilversum):

Afslag Maarssen nemen, langs Tuincentrum Overvecht, steeds rechtdoor via Zuilense ring (= N-230). Neem de afslag Maarssenbroek/Vleuten. Bij de 1e verkeerslichten rechtsaf, langs Shellstation steeds rechtdoor, langs President hotel.

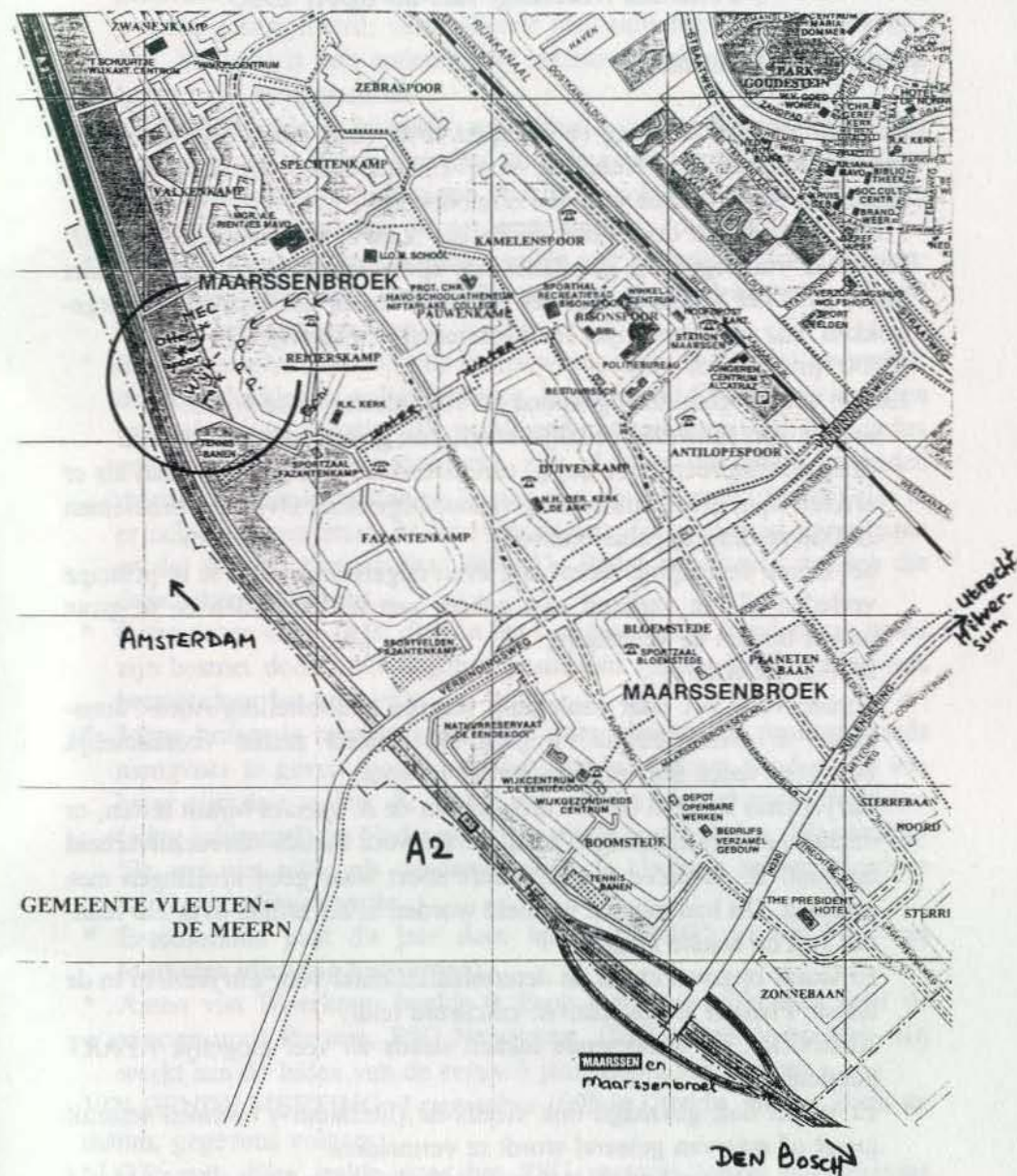
*** Floraweg vervolgen, gaat over in Vogelweg. Neem de afslag Reigerskamp. Over de drempel rechtsaf. Hier staat ook een bordje Milieu Ed. Centrum. Rondweg volgen (zie plattegrond). Parkeren in de buurt van de 200 nummers. Van hieruit is het MEC lopend in een paar minuten te bereiken.

Per auto via de A-2 (vanuit Amsterdam, Breda):

Afslag Maarssenbroek nemen (= N-230). Direkt de 1e afslag rechts (Utrechtse slag). Onderaan bij de verkeerslichten wederom rechtsaf langs President hotel. Zie verder boven vanaf ***

Lopend vanaf station Maarssen (circa 20 minuten):

Langs politiebureau - bestuurschool - sporthal en recreatiebad de stippelroute (zie kaart) volgen langs het water. Steeds rechtdoor, aan het einde rechts tot aan de Boni winkel. Hier de rondweg links volgen. Het Wijkpark is hier tussen de huizen door te bereiken.

Phasma Meeting van 23 april 1995

door: Kim D'Hulster

De 15de Phasma Meeting op 23 april 1995 vond plaats op uitnodiging van de Antwerpse Vereniging voor Entomologie. We noteerden 41 bezoekers en de locatie was dan ook bomvol.

11h00: Voordracht door Peter de Batist: 'Zijn er feministen in de zaal?' Een zeer verzorgde en gedetailleerde spreekbeurt, goed verlucht met dia's, over het feminisme in het algemeen en in het bijzonder doorgetrokken naar het dierenrijk. Heel interessant en leerrijk.

12h00: praat-lunch

13h00: vergadering zelf, geopend en voorgezeten door J.v.G.

- er gaat een aanwezigheidslijst rond, ook gasten worden vermeld
 - dringende oproep voor kopij, een lezersblad kan maar bestaan als er artikels zijn, graag ook bijdragen door beginners! Over hun problemen en hoe ze deze opgelost hebben.
 - het thema vereniging wordt nog even opgerakeld, doch is in principe verleden tijd in verband met gebrek aan bestuursleden en te grote onrust binnen de vereniging.
 - RONDVRAGEN:
 - * oproep voor WT naar aanleiding van een tentoostelling Aqua-Fauna-Flora in Genk België. wegens de afstand zullen voornamelijk Belgische leden hier materiaal voor leveren.
 - * *Eurycantha*'s: nooit de *E. calcarata* en de *E. species* bijeen zetten, er ontstaan anders kruisingen zodat gevaar voor verlies van raszuiverheid ontstaat! *E. coriacea* is een andere soort waar geen kruisingen mee ontstaan. Dit had moeten vermeld worden in het artikel over *Eurycantha*'s in de laatste Phasma.
 - * Er wordt opgemerkt dat de determinatiesleutel voor *Eurycantha* in de laatste Phasma steeds naar *E. calcarata* leidt.
- KERNZIN: de wandelende takken steeds zo veel mogelijk APART houden!
- * Er wordt ook gevraagd ook steeds de (literatuur-) bronnen waaruit geput of waarvan geleend wordt te vermelden.
 - * Waarom valt een kweek ineens volledig tegen na bijvoorbeeld één of

meerdere jaren uitstekend gelopen te hebben? Volgende redenen worden gesuggereerd: verschillende microklimaten, seizoenwisselingen, het voer is ook anders (wild tegenover gekweekt, nat of droog seizoen...), temperaturen.

KERNZIN: risico's spreiden, we kunnen onze kweek veilig(er) stellen door deze op te delen, een deel door te geven, kweekmateriaal (van een zelfde soort) te ruilen, een tweede kweek opzetten in iets andere omstandigheden (andere kamer, temperatuur, voeding...).

- * Vraag & Aanbod: er zou meer moeten van gebruik gemaakt worden; J.v.G. verwijst naar laatste Phasma. Er wordt dringend gevraagd hiervan gebruik te maken.
 - * Bij *Eurycantha* werden in de faeces witte stipjes (bolletjes) gevonden, de dieren hadden er weinig last mee, hetzelfde bij *Extatosoma tiaratum* was echter wel negatief. Er wordt gedacht aan parasieten die via het voedsel kunnen binnengebracht zijn. Eieren die apart gehouden worden en niet in aanraking komen met de (besmette) faeces, zijn in principe niet aangetast. Al deze fenomenen (die op ziektes, parasitisme en dgl wijzen) kunnen naar Peter De Batist opgestuurd worden die deze zaken bestudeert.
 - * Onbespoten voer: liefst diep in het bos gaan halen (randen van woud zijn besmet door rondvliegende pesticiden van de landbouw en ook besmet door het verkeer).
 - * Jonge braam is minder goed voor onze phasmiden, probeer steeds mengvoer te geven (oud en nieuw), harde bladeren zouden ook iets beter zijn dan zachte. Er wordt ook gewaarschuwd voor meeldauw (witte schimmel) op bladeren die we uit de bossen halen. Waarschijnlijk wel niet giftig als dusdanig, doch de bladeren hebben hierdoor minder voedingswaarde.
 - * Entomorama gaat dit jaar door op 16-17/09/95 in het Fort van Merksem (dichtbij Antwerpen).
 - * Anton van Woerkom: boekje te koop met kruisreferenties voor de soorten voor Phasma, PSG Newsletter, GEP en enkele boekjes. Hij werkt aan de index van de eerste 5 jaargangen van Phasma.
- VOLGENDE MEETING: 3 september 1995 in Utrecht. Noteer alvast de datum, gegevens volgen.
- SLOT: ruil. Kim stelde voor het PSG systeem toe te passen waar

eenieder zijn surplus op een tafel zet dat dan door één persoon wordt verdeeld. Het systeem verliep goed tot aan het 'op de tafel zetten'... dan was er terug de gezellige chaos. Jammer genoeg bleek weeral eens dat bepaalde specimens, die met een doel (echte ruil of op vraag) meegebracht waren, heel snel in verkeerde richtingen verdwenen. En toch was het leuk!

VOORSTEL:

- materiaal dat op vraag wordt meegebracht wordt van een label voorzien met vermelding VAN.... VOOR... en de naam en het aantal. Deze ruil maakt geen onderdeel uit van de slotruil
- surplus materiaal dat meegebracht wordt: er is een lijst met namen en aantallen, vooraf af te geven (er kan eventueel iets gereserveerd worden voor tentoonstellingen....), er kan eventueel ook een lijstje gevraagd bijgevoegd worden. Alle 'containers' zijn voorzien van naam van eigenaar en dier.
- er zijn kweekgegevens beschikbaar voor wie een voor hem nieuwe soort meeneemt
- er wordt genoteerd wie wat krijgt (en van wie?). Graag commentaar op de volgende meeting in Maarssenbroek.

Slotwoord van Johan van Gorkom:

Bij deze danken wij Peter de Batist voor zijn diapresentatie en voordracht. Ook woorden van dank aan Kim en Ronnie D'Hulster voor de organisatie en het 'wakend oog' ter bevordering van een goed verloop.

Een vreemde ervaring met PSG nr. 144

door: Arie ten Wolde

Tijdens het verschonen van mijn insectorium zette ik de oude *Baculum* even op een gemengd boekje dat op de tafel stond. Ik ging naar buiten om voer uit de bak met braam te pakken en kwam na vijf minuten weer terug. De tak had ongeveer een kwart van het blad van een chrysant opgegeten!

Aanvulling lijst met Phasma-lezers van 17 maart 1995 Wilt u eventuele fouten in de adressen doorgeven aan de redactie.

Asbeek Brusse, R.Ch.	Redemark 16	1355 LB Almere	01820-27756
Bartels, Tim	Burg. Martensstraat 6-A	2806 CC Gouda	03-2710317
Batist, Peter de	Helmstraat 146	2140 Borgerhout, België	05202-22332
Bingen-Roelfsema, I.	Neringstraat 20,	8263 BG Kampen	050-425126
Boursema, Sylvia	Rensumaheerd 36	9736 AB Groningen	0602-222118
Bragg, Phil	51 Longfield Lane	Ilkeston (Derb.sh.), DE7 4DX, U.K.	02298-1389
Bruens, Hartger	Past. Tetterodestr. 111	1662 BB De Weere	015-561141
Diggelen, Felix van	Postels Huufke 24	5512 AV Vessum	03-8301229
Doorn, Leen van	Bizetstraat 23	2625 AV Delft	05496-72149
Gommé, Marc	Kon. Fabiolastraat 96	2660 Hoboken, België	
Houten, D. van den	De AA 40	8560 Gullegem, België	
Jansen, Ernst	Huidenstraat 25-IV	7642 HD Wierden	
Kaercher, Marijke	Pretoriusstraat 40-II	1016 ER Amsterdam	
Kamp, Tjalling van der	Weimarstraat 79-III	1092 GH Amsterdam	
Kooij, R.J.M. van der	Biarlei 80	2562 GS Den Haag	
Linders-Vermeel, J.	Josef Cardijnstraat 21	2950 Kapellen (Antw.), België	
Lorain, Ingrid	Karveel 19	2070 Zwijndrecht, België	
Nietveld, Joke	Amstel 138	1423 BP Uithoorn	03-2530023
Peut, Marcel	Hemelsley 101	3961 HM Wijk bij Duurstede	02975-60175
Pey, John von	Rembr. van Rijnstraat 95	9718 PK Groningen	03435-77242
Rendering, A.J.	Ekster 37	6136 HJ Sittard	046-583035
Schoor, Philippe v.d.	Pliniusshof 66	5160 WP Sprang Capelle	
Schriem, Xander van der	De Enk 99	6215 EK Maastricht	
Sluter, P.	Coeveringslaan 49	3851 NW Ermelo	
Verdonck, J.	W. v. Vegtplantsoen 9	5492 CM Sint Oedenrode	04167-81953
Voort, H. v.d.	Jan de Vischstraat 43	2396 VK Koudekerk a/d Rijn	043-434173
Vroe, R. de	Wickenburgseweg 19-b	8300 Knokke-Heist, België	03417-64412
Witewaal, A.	Marcantilaan 90-E	3997 MT 't Goy	
Zijl, M.E. van	Toulousestraat 49	1051 LT Amsterdam	050-604057
Zwalmen, Patrick van der		1040 Brussel, België	03409-9015